



# दानक

# सत्याक्रिया रखण्वारी

- संस्थापक संपादक : मारोती नारायण घुमे ●

• (महाराष्ट्र) • वर्ष ०१ वे • अंक ७४ • Title - Code :- MAHMAR49513 • गुरुवार दि. ७ डिसेंबर २०२३ • पाने ४ • पान १ • मो. ९०११७ ०८८४० • किंमत २ रु

# सरकारच्या चहापानावर बहिष्कार; महाविकास आघाडीची भूमिका

सरकारच्या चहापान कार्यक्रमास उपस्थित राहणे, हा संकटात होरपळत असलेल्या शेतकऱ्याप्रती द्रोह ठरेल-वडेवीवार

**नागपूर** :- राज्यावर दुष्काळ, पाणीटंचाई व अवकाळीचे संकट उभे ठाकले असून शेतकऱ्यांच्या डोळयात अश्रु आहेत. अशा वेळी शेतकऱ्यांची झोप उडाली असताना सरकार मात्र सुस्त आहे. शेतकऱ्यांची ही दुर्देवी परिस्थिती असताना सरकारने चहापानाचा कार्यक्रम टाळायला हवा होत. हा कार्यक्रम टाळला असता तर शासन शेतकऱ्यांबरोबर असल्याचा दिलासा राज्यातील शेतकरी, शेतमजूर यांना मिळाला असता. दुर्देवाने सरकारने शेतकऱ्याप्रती ही संवेदनशीलता दाखवली नाही. पण संपूर्ण राज्यातील शेतकरी दुष्काळ, पाणीटंचाई व अवकाळीचे चटके भोगत असताना आम्ही चहापान कार्यक्रमास उपस्थित राहणे हा संकटात होरपळत असलेल्या शेतकऱ्याप्रती द्रोह ठरेल. त्यामुळे चहापान कार्यक्रमावर बहिष्कार टाकण्याची भूमीका महाविकास आघाडी सरकारने घेतली आहे. असे विधानसभेचे विरोधी पक्षनेते वडेझीवार यांनी पत्रकार परिषदेत स्पष्ट केले.

नागपूर येथील रविभवन येथे अधिवेशनाच्या पार्श्वभूमीवर महाविकास आघाडीची पत्रकार परिषद आयोजित करण्यात आली होती. या पत्रकार परिषदेत वडेवीवार बोलत होते. यावेळी विधान परिषदेचे विरोधी पक्षनेते अंबादास दानवे, माजी मुख्यमंत्री पृथ्वीराज चव्हाण, माजी मुख्यमंत्री अशोक चव्हाण, आमदार बाळासाहेब थोराट, राष्ट्रवादी कॉण्ग्रेस पक्षाचे आमदार जयंत पाटील, आमदार अनिल देशमुख, शिवसेनेचे आमदार सुनिल प्रभू, शेकापचे जयंत पाटील, आमदार राजेश राठोड आदी मान्यवर उपस्थित होते. वडेवीवार म्हणाले की, राज्यावारील वाढलेले कर्ज, शेतकऱ्यांची दैन्यावस्था, शेती क्षेत्राची दुरावस्था, शासकीय रुग्णालयात मृत्युनांदव, राज्यातील पाणीटंचाई परिस्थीती, स्मारकांची स्थिती, आरक्षणाबाबतची असंवेदनशीलता, अल्पसंख्याकाबाबत नकारात्मक दृष्टीकोन, कंतारी भरती व बेरोजगारीमुळे युवकांमधील वाढता रोष, कायदा सुव्यवस्थेचे घिंडवडे, सरकारची प्रसिद्धीची हाव, स्थनिक स्वराच्य संस्थांवर प्रशासक, अंतर्गत सत्ता स्पर्धेचे दुष्प्रीणाम, विदर्भातील कापूस, धान उत्पादक शेतकऱ्यावारील संकट, अशा अनेक समस्या असताना सरकार चहापान कार्यक्रम करत आहे. यावरून सरकारचा संवेदनशीलपणा हरविल्याचे दिसून येते. छपती शिवाजी महाराज, शाहू, फुले, आंबेडकर यांच्या पुरोगामी महाराष्ट्राची ओळख दालग्रस्त महाराष्ट्र अशी ओळख या महायुती सरकारने केली. पुरोगामी महाराष्ट्रात सर्वांत जास्त दालाली झाल्या. महाराष्ट्र २०२२ मध्ये दालालीच्या तब्बल ८ हजार २१८ प्रकरणांची नोंद झाली आहे. ही त्या वर्षातल्या देशातील सर्वाधिक नोंद असल्याची केंद्रीय गृहमंत्रालयाच्या माहिती आहे. महायुती सरकार आल्यावर राज्यात दांली, बलात्काराच्या घटनेत वाढ झाली. संत्रा नगरी असलेल्या नागपूरची ओळख आता चोरांची राजधानी अशी झाली आहे. जर महाराष्ट्राची ही ओळख होत असेल तर या राज्यात गुंतवणूक कशी येणार? उद्योग कसे येणार? असा सवाल वडेवीवार यांनी केला. वडेवीवार म्हणाले, महाराष्ट्रात सर्वाधिक आत्महत्या झाल्याची माहिती एन्सीआरबीच्या अहवालात समर आली आहे. गरीबी, बेरोजगारीमुळे जगणं असह्य झाल्याने अनेकांनी आत्महत्या केल्याचं अहवालात म्हटलं आहे. महाराष्ट्रात एका वर्षात २२,७४६ आत्महत्या झाल्याची नोंद आहे. कर्जबाजारीपणाच्या विळऱ्यात अडकून आणि दिवाळखोरीमुळे आत्महत्या करणाऱ्यांच्या संख्येत लक्षणीय वाढ झाली. शेती क्षेत्रात दर तासाला एकापेक्षा जास्त शेतकीरी आणि शेतमजूर आत्महत्या करतात. याला म्हणतात दिव्याखाली अंधार.



**NCRB** आकडेवारी नुसार २०२२ वर्षात राज्यात सगळ्यात जास्त नागपूर मध्ये २ हजार ५०३ चोरीच्या घटना झाल्या आहेत. महायुती सरकार आल्यावर महाराष्ट्र राज्याच्या प्रिमिता काठीमा फासला आहे. नेशनल क्राईम रेकॉर्ड ब्युरोचा अहवालानुसार महाराष्ट्र खुनाच्या घटनेत तिसरा, बलात्कारात चौथ्या क्रमांकावर, सायबर गुन्हांमध्ये चौथ्या क्रमांकावर आहे. मराठवाड्यात बीडमध्ये सर्वाधिक शेतकरी आत्महत्या. सर्वाधिक दुष्काळ. तरीही शासन आपल्या दारी कार्यक्रमात

प्रचंड उधळपटी. ही उधळपटी म्हणजे शेतकऱ्यांच्या  
जखमेवर तिखट-भीठच सरकारने चोलले. उधळपटी  
ऐवजी शेतकऱ्यांना सरकारने मदत करावी, असेही  
वडेव्हीवार यांनी स्पष्ट केले. वडेव्हीवार म्हणाले, राज्यातील  
प्रत्येक माणसाच्या डोक्यावरील कर्जाचा बोंजा वाढला  
असुन सरकारच्या उधळपटीमुळे राज्याची आर्थिक  
घडी विस्कलीत झाली आहे. शासनाचे आरोग्य  
व्यवस्थिकडे होणारे दुर्लक्ष हे महाराष्ट्र सारख्या प्रगत  
राज्याला भूषणावह नाही हे खेदाने म्हणावे लागते

# आ.रामदास आंबटकर यांच्या शुभहस्ते भुमीपुजन



**पुलगाव । प्रतिनिधि**  
दिनांक ६ डिसेंबर बुधवार ला पुलगाव जिल्हा  
वर्धा येथील प्रभाग क्रमांक ०४ मधील तहसील  
कार्यालय जवळ राजमाता पुण्यश्लोक  
अहिल्यादेवी होळकर चौकाचे सौंदर्यकरणाकरिता  
भूमिपूजन समारंभ आ. रामदास आंबटकर विधान  
परिषद सदस्य यांच्या विकास निधीतून आणि  
शुभ हस्ते संपन्न झाला.  
याप्रसंगी भाजपा ओबीसी मोर्चा प्रदेशाध्यक्ष  
संजय गाते, भाजपा प्रदेश कार्यकरणी सदस्य  
राजीव बत्रा, भाजपा ओबीसी मोर्चा जिल्हा  
अध्यक्ष मंगेश झाडे भाजपा, माजी न. प. गटनेते  
राजीव जयस्वाल, धनगर समाज संघ अध्यक्ष  
नाचणगाव-पुलगाव सुधाकर गोरडे, विजय ढगे,  
डॉ. रायपुरे, दीपक कावळे, प्रकाश साव, अमरा  
तीनघसे, दिलीप भुजाडे, जुवारे, भास्कर वैद्य,  
सुनील उपासे, नितीन लांबाडे, प्रफुल ढोक,

# छञ्चपती शिवाजी महाराज प्रशासकीय सेवा महाविद्यालयात महापरिनिर्वाण दिन साजरा



वरोग | प्रतिनिधि

छत्रपती शिवाजी महाराज प्रशासकीय सेवा महाविद्यालय सूल्हा वरोरा येथे भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची पुण्यतिथी साजरी करण्यात आली. याप्रसंगी कार्यक्रमाचे अध्यक्ष महूनून महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रा. दिनकर गुरुनुले यांनी विद्यार्थ्यांना मोलाचे मार्गदर्शन केले. तसेच प्रमुख मार्गदर्शक प्रा. विनोद कोरडे, प्रा. दिपक खामनकर, प्रा. मनोज खंडाळकर यांनी विद्यार्थ्यांना डॉ. आंबेडकर यांच्या जीवनावरील विविध पैलूंचूं उजाळा दिला. या कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन महाविद्यालयाचा विद्यार्थी ओम शेरकुरे तर आभार प्रदर्शन अनिकेत भगत यांनी केले. तसेच तुषार कडू, हर्षद ढवस व रमेश जीवोडे यांनी कार्यक्रम यशस्वीतेसाठी सहकार्य केले.

**डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर हे अखंड  
ज्ञानाचा सागर-डॉ.अंकुश आगलावे**



दिनानिमित्त आदरांजली वाहण्यात आली.यावेळी सुरेश महाजन, अहंतेशाम अली, बाबा भागडे, डॉ. सागर वळी, इंजि. रमेश राजरकर. राऊत.अभय मडावी. शभम चांभारे, वंदना दाते, विनोद लोहकरे, मिंबाळकर, गुरुदेव सेवा मंडळचे प्रचारक, भारतीय जनता पार्टीचे पदाधिकारी उपस्थित होते.

# केंद्रीय गृहमंत्री अमित शाह यांचा गडचिरोली दौरा पुढे ठकलला

गडचिरोली । प्रतिनिधि  
य गृहमंती अमित शाह यांचा येत्या  
दिसेबरचा गडचिरोली जिल्हा दौरा  
स्तवित कार्यक्रम तूर्त रद्द करण्यात  
आहे. शाह यांच्या दौन्याची  
न तारीख मिळाल्यानंतर हे कार्यक्रम  
लें जातील, अशी माहिती खासदार  
के क नेते यांनी दिल्ली येथील  
रिलायतन दिली.



जिल्ह्यातील विविध विकास कामांचे व  
प्रकल्पाचे भूमिपुजन, कोनसरी येथील  
लोहप्रकल्पाच्या पहिल्या टप्प्याचे उद्घाटन

शाह यांचा  
ठकलला  
र्गलयातून दिली माहिती  
कामाचे भूमिपुजन, चिचडोह बैरेजचे  
लोकार्पण अमित शाह यांच्या हस्ते  
होणार होते. परंतु काही महत्वपूर्ण  
कामामुळे शाह याना गडचिरोली दौरा  
पुढे ठकलावा लागल्याचे खा. नेते  
म्हणाले. यापर्वी १८ नोव्हेंबरला शाह  
यांचा गडचिरोली दौरा होणार होता.  
परंतु तो निश्चित होण्याआधीच रद्द झाला  
होता. आता दुसऱ्यांदाच त्यांनी तारीख  
बदलविली आहे. पुढील तारीख  
लवकरनच कळविण्यात येईल असे खा.  
नेते यांनी सांगितले आहे.

# सह्याद्रीचा राखणदार

# ਅੰਮ ਪਾਛ ਕੀਧੀ ਧਰਮ ਮੁਖ ਦੇ ਬਾਬੇ ਉਤਾਰ



लोकसभा निवडणुकीची पूर्वपरीक्षा समजल्या जाणाऱ्या या पाच राज्यांच्या विधानसभा निवडणुकाना यंदा अपरिमित महत्त्व प्राप्त झाले होते आणि त्यास काही महिन्यापूर्वी विरोधकांनी एकत्र येऊन स्थापन केलेल्या ‘इंडिया’ आघाडीची पार्श्वभूमी होती. आता तीन राज्यांत झालेल्या पराभवामुळे या आघाडीतील काँग्रेसची पत घसरणार आणि अन्य प्रादेशिक पक्ष ‘इंडिया’वर वर्चस्व गाजवणार अशीच चिन्हे दिसत आहेत. भाजपच्या पारंड्यात जनतेने टाकलेले हे यश जितके मोठे आहे; त्यापेक्षाकी काँग्रेसचे अपयश अधिक दारूण आहे. भाजपच्या यशास अर्थातच या पक्षाची मजबूत संघटना आणि काळानुरूप याच पक्षसंघटनेत त्वारित बदल करण्याचे निर्णय कारणीभूत आहेत. मध्य प्रदेशात ज्योतिरादित्य शिंदे यांनी भाजपमध्ये प्रवेश केल्यामुळे सत्ता गमवावी लागलेले माजी मुख्यमंत्री कमलनाथ आणि ज्येष्ठ नेते दिग्विजय सिंग याचेळी हातात हात घालून प्रचारात उतरले होते. त्याचेळी भाजपने मात्र ‘मामार्जी’च्या मनाविरुद्ध काही केंद्रीय पातळीवरील नेते मैदानात उतरवले. अनेक विद्यमान आमदारांना घरी पाठवून नवे चेहरे दिले आणि त्याचवेळी केंद्र तसेच राज्याच्या लोककल्याणकारी योजनांचा डिंडिम पिटला. शिवाय, दस्तुरखुद मोटी यांनी अखेरच्या दिवसापर्यंत मैदान सोडले नाही. हे सरे भाजपला फलदारी ठरले आहे. मध्य प्रदेशात भाजपने काँग्रेसपेक्षा दुपटीहून अधिक जागा जिंकल्याने हा विजय किंती मोठा आहे, तेच अथोरेखित झाले आहे. छत्तीसगढमध्ये तर भाजपने पराभवाच्या दाढेतून विजय खेचून आणला आहे. गेल्या निवडणुकीत तेथे काँग्रेसने ९० पैकी ६८ जागा जिंकून दणदणीत विजय मिळवला होता आणि बघेल हे या तुलनेने छोट्या राज्याचे मुख्यमंत्री असूनही त्यांची देशपातळीवर भक्तम प्रतिमा उभी राहिली होती. प्रचाराच्या शेवटच्या टप्प्यातही काँग्रेसच आघाडीवर होती आणि ‘एम्बिट पोल’ही काँग्रेस राज्य राखणार हेच संगत होते. मात्र, भाजपने छत्तीसगढमध्येही निवडणुकीच्या तोंडावर संघटनापातळीवर मोठे बदल केले. नवे प्रदेशाध्यक्ष नेमले. शिवाय, केंद्रीय गृहमंत्री अमित शहा यांनीही मध्य प्रदेशबरोबरच छत्तीसगढमध्येही निवडणूक व्यवस्थापनाच्या तळाच्या पातळीपर्यंत बारकाइन दिलेले लक्ष्य हे राज्य भाजपला विजयाच्या दिशेने घेऊन गेले आहे. या पार्श्वभूमीवर काँग्रेस गेल्या निवडणुकीत ही तिन्ही राज्ये जिंकल्यानंतरही जुनीच जोखडे गव्यात बांधून फिरू पाहत होती. त्याचवेळी मध्य प्रदेशची धुरा ज्योतिरादित्य शिंदे यांच्याकडे सोपवली असती तर काय होऊ शकले असते, ते आता आपल्या बालेकिल्ल्यातील अनेक जागा भाजपला मिळवून देत त्यांनी दाखवून दिले आहे. जी गत मध्य प्रदेशात झाली तीच राजस्थानातही काँग्रेसने ओढवून घेतली! त्या निवडणुकीच्या वेळी प्रदेशाध्यक्ष असलेले सचिन पायलट यांचा काँग्रेसच्या विजयात मोठा वाटा होता. मात्र, त्यांना मुख्यमंत्रीपद नाकारून ती माळ अशोक गेहलोत यांच्या गव्यात घालण्यात आली. याचीच परिणती पायलट यांच्या बंडात झाली. ते बंड गेहलोत यांनी उधकून लावले खेर; पण त्यामुळेच त्यांना आपण पक्षापेक्षाही मोठे असल्याचे वाटू लागले. थेट काँग्रेस अध्यक्षपद नाकारून त्यांनी ते दाखवूनही दिले. अखेर या निवडणुकीत पायलट प्रचारापासून दूरच राहिले. या सांच्याची परिणती अखेर राजस्थानात काँग्रेसची सत्ता भाजपने खेचून घेण्यात झाली आहे. अर्थात, पक्षांतर्गत मतभेद या डोकेदुखीला काँग्रेसबरोबरच भाजपलाही तोंड द्यावे लागलेच. राजस्थानात माजी मुख्यमंत्री वसुंधरा राजे यांना भाजपने प्रचाराच्या पहिल्या टप्प्यात पूर्णपणे दूर ठेवले होते. मात्र, त्यांनी आपला इंगा दाखवताच, त्यांना त्यांच्या समर्थकांसह निवडणुकीत सामावून घेतले गेले. त्यापलीकडची बाब म्हणजे राजस्थानात काँग्रेसने कोणाशीच आघाडी न करण्याचा घेतलेला निर्णय. काँग्रेसने तेथे बहुजन समाज पक्ष आणि अन्य डाव्या पक्षांशी हात मिळवणी केली असती, तर काँग्रेसच्या किमान डझनभर जागा वाचल्या असत्या. हे अपयश अर्थातच ‘इंडिया’ आघाडीचे आहे. शिवाय, छत्तीसगढमध्ये ‘आम आदमी पक्षा’ने उभे केलेले मतदार हे भाजपसाठी देवदूतच ठरले! त्यामुळेच आता लोकसभा निवडणुकीच्या जागावाटपातही मतभेदाची दुराव्याची दी मोठाच अडसर ठरू शकते. भाजपने जिंकलेल्या तिन्ही राज्यांत या पक्षाचा चेहरा मोटी हाच होता आणि त्यांनी आपल्या प्रत्येक सभेत अयोध्येतील रामाचे केलेले स्मरण तसेच अमित शहा यांनी मोफत अयोध्यावारीचे दाखवलेले आमिष यांचाही भाजपच्या यशातील वाटा नाकारता येणे कठीनच आहे. या अपयशातून सावरण्याचे मोठे काम आता काँग्रेसच्या शिरावर आले आहे; कारण भाजप आता लगोलग मोठ्या उत्साहाने लोकसभा निवडणुकीच्या प्रचारास लागणार, यात शंकाच नाही. काँग्रेसला आता आपल्या घसरलेल्या पतीच्या पार्श्वभूमीवर या हिंदी भाषिक पट्ट्यात नव्या जोमाने उभे राहावे लागणार आहे आणि त्यासाठी ‘इंडिया’ आघाडीतील घटक पक्षांबरोबरच मोठ्या तडजोडीही कराव्या लागतील. मात्र, अवघ्या काही महिन्यांच्या अंतराने कर्नाटकापाठोपाठ तेलंगण हे दक्षिण भारतातील राज्य काँग्रेसने कावीज केल्यामुळे दक्षिण आणि उत्तर भारतीय मतदारांची मानसिकताही स्पष्ट झाली आहे. मात्र, त्यामुळे लोकसभा निवडणुकीस उत्तर विरुद्ध दक्षिण भारत असे स्वरूप येता कामा नये, ही काळजी सर्वच पक्षांना घ्यावी लागेल. आता कुतूहल भाजप या तीन राज्यांत नेतृत्व कोणाकडे सोपवते, एवढण्यापुरतेच उरले आहे.

# निवाद आणि खण्डखणीत

पाच राज्यांमध्ये विधानसभेची निवडणूक झाली होती. त्यातल मिझोरामची मतमोजणी आज होत आहे. उरलेल्या चार राज्यांपैकी मध्यप्रदेश, राजस्थान आणि छत्तीसगढ या तीन राज्यांमध्ये भारतीय जनता पक्षाने विरोधकांना आणि मुख्यतः काँग्रेसला चारी मुऱ्यांची चीत केले आहे. लोकसभेची निवडणूक तोंडावर आलेली असतान हे यश पक्षाच्या दृष्टीने मोलाचे आहे. 'राजतिलक की करो तथ्यारी...' असे पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्याबाबत लागोपाठ तिसऱ्यांदा म्हणत येईल, हा विश्वास भाजपच्या कार्यकर्त्यांच्या मनात जागविणारा हा विजय आहे. 'मोदी' हा बँड अजूनही चालतो आहे, हे या निमित्ताने पुन्हा अधोरेखित झाले. मध्यप्रदेशात शिवराजसिंह चौहान हे मावळ्याते मुख्यमंत्री असूनही भाजपने मुख्यमंत्रिपदाचा उमेदवार जाहीर केले नव्हता. राजस्थान आणि छत्तीसगढमध्ये तर काँग्रेसची सत्र होती. तेथेही भाजपने संभाव्य मुख्यमंत्री म्हणून कुणाला पुढे केले नव्हते. तरीही तिथे मोठे यश मिळाले आहे. राजस्थान आणि छत्तीसगढमध्ये 'अंटी-इन्कम्बन्सी' कामाला आली असे म्हणावे तर मध्यप्रदेशात इतके यश कसे काय मिळाले, असा प्रश्न पडू शकतो. शिवराजसिंह चौहान यांच्या शब्दांत तिथे 'प्रो-इन्कम्बन्सी' हाच घटक महत्वाचा ठरला आहे. तीनही राज्यांमध्ये विजयानंतर मोर्दीच्याच नावाचा गजर चालू असला तरी मध्यप्रदेशात शिवराजसिंह यांच्या कारभाराला आणि योजनानाही या विजयाचे श्रेय द्यावे लागेल. 'मामाजी' शिवराजसिंह यांनी अर्जुनसिंह वर्गेसांना मागे टाकू-विक्रमी काळ मुख्यमंत्रिपद सांभाळले असून आताही त्याना डावलू-वेगळाच मुख्यमंत्री देणे मोदी व शहा यांना सोपे नाही. आपले नाव जाहीर न होताही त्यांनी थड्कायाने प्रचार केला आणि दोन तृतीयांच्या बहुमत खेचून आणले. शिवाय, विजयानंतर मोर्दींना श्रेय द्यायला ते विसरले नाहीत. त्यांच्या गरीब महिलांच्या खात्यात दरमहा थेट रक्कम टाकण्याच्या आणि जन्मणाच्या प्रत्येक मुलीच्या नावे सह हजार रुपये गुंतवण्याच्या योजनेने जादू केली. काँग्रेस आणि कमलनाथ शिवराजसिंह यांच्या इंडियावातासमारे टिकू शकले नाहीत मात्र, मध्यप्रदेशात भाजपचे काही ज्येष्ठ नेते, मंत्री पराभूत झाले असून यातून सामान्य मतदारांचा विवेक दिसतो. भारतीय लोकशाहीचे हे लोभसवाणे वैशिष्ट्य आहे. उत्तर भारत आणि दक्षिण भारत यांची राजकीय तोंडे वेगळ्याच दिशेला असण्याचा प्रवाह जुना असला. तरी त्यात मध्यंतरी खंड पडला होता. तो पुन्हा सुरु होताना दिसते आहे. तेलंगण जिकणाच्या काँग्रेसने या तिनातले एक राज्य जरी जिंकले असते, तरी ही दुकळी इतकी जागवली नसती. लोकसभेच्या निवडणुकांमध्ये काँग्रेसला आता पुन्हा दक्षिण भारतावर लक्ष केंद्रित करावे लागेल. या तीनही राज्यांमधील पराभवामुळे 'ईंडिया' या विरोधकांच्या आघाडीतील काँग्रेसचे स्थान काहीसे डळमळीत झाल्याशिवाय राहणार नाही. भावी पंतप्रधान म्हणून मल्हिकाजुर्न खरगे यांच्या नावाची जी कुजबूज राजधानीत सुरु झाली आह; तिच्याही मर्यादा या निकालांनी स्पष्ट केल्या आहेत. या निवडणुकांमध्ये 'ओबीसी कार्ड' खेळण्याचा प्रयत्न यशस्वी झाल नाही, ही लक्षणीय बाब आहे. महाराष्ट्रातील पक्ष आणि नेत्यांनी यापासून योग्य तो धडा घ्यायला हवा. पंतप्रधान मोदी यांनी हा

निकाल लागण्याआधी 'देशात तरुण, महिला, शेतकरी आणि गरीब या चारच जाती आहेत,' असे विधान केले आहे. ते महत्वाचे आहे. एका अर्थने जातीपार्टींच्या पलीकडल्या हिंदुत्वाची परिभाषाच त्यांनी नव्या शब्दावली मांडली असून त्यात बिगरहिंदूनाही समाविष्ट केले आहे. लोकसभेच्या प्रचारमोहिमची दिशा सांगणारे हे विधान आहे. त्याला या निकालांनी नवा अर्थ दिला आहे. राजस्थानातला मतदार सगळ्या लाटा थोपवून आलटून पालटून राज्याची सत्ता सोपवतो आहे. हे या मतदारांचे अजब वैशिष्ट्य म्हणावे लागेल. आता या विजयानंतर वसुंधरा राजे यांना बाजूला ठेवून कुणला नेतृत्व द्यायचे, हा प्रश्न भाजपशेणांना सोडवावा लागेल. तोही सोपा नाही. छत्तीसगढमध्ये भाजपला इतका मोठा विजय मिळेल, असे मतदानोत्तर कलचाचायण्यांमध्ये स्पष्ट दिसले नव्हते. यावरून या चाचण्यांना असणारे केवळ मनोरंजन मूल्य लक्षात यावे. भाजप या विजयाचा उत्सव तर करेलच, पण पुढच्या तयारीला लागेल. अयोध्येतील राममंदिर भक्तांसाठी २३ जानेवारीला खुले होते आहे. विरोधकांना आता वेळ दवडून चालणार नाही. मध्यप्रदेशात अवघ्या काही जागा मागण्याचा अखिलेश यांचा काँग्रेस नेत्यांनी पाणउतारा केला होता. 'इंडिया' ही विरोधकांची आघाडी एकसंध राहनून भाजपसमोर आव्हान उभे करायचे असेल, तर असे वागून चालणार नाही. उत्तर भारत आणि महाराष्ट्र या भूभागात काँग्रेस व इतर विरोधक आपली कामगिरी कशी उंचावतात, यावर लोकसभेच्या निकालांचे भवितव्य अवलंबून आहे. या निकालांनी इतर राज्यांप्रमाणेच महाराष्ट्र भाजपलाही नवे बळ मिळाले असणार. तिरंगी आघाडीत भाजपचा शब्द आता अधिक ताकदीने चालेल. महाराष्ट्रात किंवा देशभरातच नरेंद्र मोदी यांना हरविण्यासाठी एकत्र आलेल्या विरोधकांना आता नवी, कल्पक रणनीती योजून ती अमलात आणावी लागेल. त्यासाठी आता हातात फार वेळ राहिलेला नाही. राज्यातल्या नेत्यांना ओलांडून आणि त्यांच्या डोक्यावरून मतदारांना साद घालण्याची ही खास इंदिरा गांधी यांची रणशैली होती. तीच मोदी अवलंबत आहेत. मात्र, यात प्रादेशिक क्षत्रपांचे पाय कापूचंट टाकण्याची गरज नसते. मोदी यांच्या जवळचे काही प्रभावी नेते हे काम करत असतात. आपण परप्रकाशित आहोत, हे त्यांना कठले तर ते असे वागणार नाहीत. योगी आदित्यनाथ याच्या पाठोपाठ आता शिवराजसिंह यांनी पक्षाच्या उतरंडीत आपले स्थान मजबूत केले आहे. काँग्रेसला किंवा 'आप'ला नावे ठेवताना आपला पक्षही एकचालकानुवर्ती होणार नाही; हे इतका मोठा विजय मिळाल्यावर भाजपने शिकायला हक्कत नाही.



# आगामी महासंग्रामाची पटकथा

संसदेचे हिवाळी अधिवेशनच ॲक्षेरे पूर्णवेळ चालणारे अधिवेशन ठरणार आहे. त्यात लोकसभेचे निवडणुकीचे मुद्रे निश्चित केले जाणार आहेत. काही दिवसांपूर्वी केंद्रीय गृहमंत्री अमित शहायांनी पश्चिम बंगालमध्ये भाषण करताना याचे पूर्वसंकेतही दिलेले आहेत. नागरिकत्व दुर्स्ती कायदा (सीएए) व नागरिकांची राष्ट्रीय नोंदणी (एनआरसी) हे दोन कायदे अस्तित्वात येणार असल्यामुळे आहे. एकूणच सारी राणीती २०२४च्या निवडणुकीवर डोळा ठेवून आखली जात आहे. 'मोदी पर्व-२' च्या कार्यकाळातील संसदेच्या हिवाळी अधिवेशनात आगामी लोकसभा निवडणुकीची पटकथेची बिजे रोवली जाणार आहेत. चार-पाच महिन्यांनी होणाऱ्या लोकसभा निवडणुकीपूर्वी सुनी होणाऱ्या या हिवाळी अधिवेशनाकडे सर्वांचे लक्ष लागले आहे. पाच राज्यांच्या जबलपास ६७८ विधानसभा मठदारासंघातील निकालापडसाठ निश्चितपणे आगामी लोकसभा निवडणुकांतील मुद्रे निश्चित करण्यासाठी कारणीभूत ठरणार आहेत. सत्तारुढ भाजपला पाच राज्यांच्या निवडणुकांच्या निकालपेक्षाही लोकसभा निवडणुकीची निरागठ बांधणे आवश्यक आहे. याच हिवाळी अधिवेशनात पुढील लोकसभेचा निवडणुकीचा अजेंडा निश्चित होईल. विरोधकांनी अजेंडा निश्चित करण्याअगोदर सत्तारुढ पक्षाचे रणनीतिकार यांचे अधिवेशनाच्या माध्यमातून आगामी लोकसभा निवडणुकीची अजेंडा निश्चित करतील. त्यावृत्तीने मोदी सरकारने पावलेही टाकली आहेत. येत्या २२ डिसेंबरपर्यंत चालणाऱ्या संसदेच्या हिवाळी अधिवेशनाला राजकीयदृष्ट्या अधिक महत्त्व प्राप्त झाला आहे. पंतप्रधान नंतर द्विंद्र मोदी याना निवडणुकीसाठी कायदे मुद्रे घेऊन लोकांसमोर जायचे, हे निश्चित आकलन झालेले आहे. कोणत्याही पक्षांवर आक्रमण करायचे व कोणत्या पक्षांवर मेहरेबान दाखवायची, याचेही गणित पक्के आहे. त्यामुळे या संसदेच्या अधिवेशनात विरोधकांचे जमलेले मेतकूट खरेच कायम राहणार काय, यावरही प्रश्नचिन्ह आहे. गेल्या एक सप्टेंबरला विरोधकांच्या २८ पक्षांच्या नेत्यांची बैठक झाल्यानंतर गेल्यातील महिन्यांपासून या आघाडीमध्ये पूर्णपणे सामसूनी आहे. काँग्रेसला पाच राज्यांच्या निवडणुकांच्या निकालाची ओळख आहे, तर इतर पक्षांच्या नेत्यांचा लोकसभा निवडणुकीसाठी जागावाटापात जीव अडकलेला आहे. मोदी सरकारच्या विरोधकांचे राहिलेल्या 'इंडिया' आधाडीचा पाया अद्यापही भुसभुशी असल्याची जाणीव भाजपच्या नेत्यांना आहे. यामुळे तुणमुळे काँग्रेसच्या (टीएमसी) खासदार महुआ मोईत्रा यांच्या निलंबनाची विषय लोकसभेत चर्चेला आल्यास किती विरोधक एकत्र राहतात हे पाहावे लागेल. त्यातूनच विरोधकांची 'लिटमस टेस्ट' होणार आहे. लोकसभेच्या शिस्तपालन समितीने खासदार महुआ मोईत्रा यांना निलंबित करण्याची शिफारस केलेली आहे. या शिफारसीची लोकसभेच्या बहुमताची मोहोर उमटणे आवश्यक आहे. यामुळे विरोधक अद्यापही एकत्र आलेले दिसत नाहीत. एवढे नव्हे तर खुद 'टीएमसी'चे खासदारही फारसे मोईत्रांच्या बाजू उभे असल्याचे चित्र नाही. विरोधकांच्या एकजुटीच्या धोरणामध्ये असलेल्या या भेगा भाजपचे चाणक्य चांगलेच जाणून आहेत. भाजपचा वार या भेगांवर राहणार असल्याचे या अधिवेशनातून दिसून येणार आहे. या हिवाळी अधिवेशनात राजकीयदृष्ट्या फारसे महत्त्व राहणार नाही. चार महिन्यांसाठी लेखानुदान संमत करून घेणे हात महत्त्वाचा विषय या अधिवेशनात राहणार आहे. सन २०२४-२५ या वर्षासाठीचा केंद्रीय अर्थसंकल्प येत्या जुलै महिन्यात नसरकार मांडणार आहे. हे हिवाळी अधिवेशनच अखेरचे पूर्णवेळ चालणारे अधिवेशन ठरणार आहे. याच अधिवेशनात लोकसभेचा निवडणुकीचे मुद्रे निश्चित केले जाणार आहेत. काही दिवसांपूर्वी



केंद्रीय गृहमंत्री अमित शाहा यांनी पश्चिम बंगालमध्ये भाषण करत याचे पूर्वसंकेतही दिलेले आहेत. नागरिकत्व दुरुस्ती का (सीएए) व नागरिकांची राष्ट्रीय नोंदणी (एनआरसी) हे कायदे अस्तित्वात येणार असल्याचे म्हटले आहे. ‘सीएए’ला संभव काही वर्षांपूर्वीच मंजुरी दिली आहे. परंतु या कायद्याचे नियम अद्यापी केंद्र सरकारने केलेले नसल्याने हा कायदा लागू झाले नाही. हिंदू-मुस्लिम ध्रुवीकरण करण्यासाठी ‘सीएए’ व ‘एनआरसी’ हे दोन्ही कायदे महत्वाची भूमिका बजावणार आहेत. या नियम केंद्र सरकारने मंजुरी दिल्यास विरोधकांकडून विरोध होण्याची शक्यता आहे. यासोबतच जम्मू व काश्मीरबाबत चार विधेयक केंद्र सरकार याच अधिवेशनात मंजूर करून घेण्याची शक्यता आहे. जम्मू व काश्मीरच्या विधेयकांचा देशातील इतर भागात लोकांशी फारसा संबंध येत नसला तरी जम्मू व काश्मीर मुद्दाच भारतीय जनमानसाला नेहमीच प्रभावित करीत आहे. यातून ध्रुवीकरणाची ज्योत पेटविली जाऊ शकते, याजाणीव भाजपच्या नेत्यांना निश्चितपणे आहे. जम्मू व काश्मीर आरक्षण कायद्यानुसार जम्मू व काश्मीरमधून स्थलांतरित झाले हिंदू पंडितांना विधानसभेत दोन जागा आरक्षित करण्याचे विधेयक आहे. याशिवाय ‘जम्मू व काश्मीर पुनर्रचना दुरुष विधेयक’ व अनुसूचित जाती व जमातींच्या सदर्भात विधेयकेही या अधिवेशनात येण्याची शक्यता आहे. ही चार विधेयके संसदेत मांडण्यात आली आहेत. परंतु त्यावर चार झाली नाही. याशिवाय भारतीय राष्ट्रवादाची फोडणी या अधिवेशनात देण्याची पूर्ण तयारी मोदी सरकारने केलेली आहे. नव्या भारतीय फौजदारी विधेयकांना मंजुरी दिली जाण्याची शक्यता आहे. भारतीय न्याय संहिता, भारतीय नागरिक सुरक्षा संहिता भारतीय साक्ष विधेयक, ही तीनही विधेयके गेल्या ११ आँगसून पावसाठी अधिवेशनाच्या अखेररच्या दिवशी लोकसभेत केंद्रीय गृहमंत्री अमित शाहा यांनी मांडली. परंतु त्यावर चर्चा झाली नाही. गेल्या सप्टेंबर महिन्यात झालेल्या विशेष अधिवेशनात या विधेयकावर चर्चा झाली नाही. या अधिवेशनाच्या पहिल्या आठवड्यात या तिन्ही विधेयकांवर चर्चा करून त्यांना कायद्याचे स्वरूप देण्याचा प्रयत्न होणार आहे. इंग्रजांच्या गुलामगिरीमध्ये मानसिकतेतून मुक्ती व भारतीय राष्ट्रवाद या विधेयकांतून लोकां



